

Bekeren en boetvaardigheid

Jan Proos

Dit materiaal is onderdeel van het compendium christelijk leraarschap dat samengesteld is door het lectoraat Christelijk leraarschap van Driestar hogeschool. Zie ook www.christelijkleraarschap.nl.

Samenvatting	Artikel over Calvijns omschrijving van het begrip bekering. Hij legt de nadruk op de innerlijke vernieuwing van ons gemoed en op het feit dat vergeving niet mogelijk is zonder boetedoening.
Bronvermelding	Proos, J.P. (2009) Bekeren en boetvaardigheid. In: Aan de slag met Calvijn, Bronteksten op school - deel 1 (pp. 53-55) Gouda: Lectoraat Onderwijs & Identiteit
Thema *	Inspiratiebronnen
Gebruik **	Hoofd/hart
Plaatsingsdatum	2009
Gerelateerde artikelen	n.v.t.
Trefwoorden	Scholastieke leer, bekering, innerlijke vernieuwing, boetedoening

* In het compendium wordt al het materiaal verdeeld over de acht thema's van christelijk leraarschap: *onderwijs, inspiratiebronnen, leraar, leerling, leerstof, didactiek, schoolteam, leidinggevend*.

** Het materiaal kan gebruikt worden als onderbouwing en visievorming (*hoofd*), bezinning en reflectie (*hart*) of biedt concrete handreikingen en voorbeelden (*handen*).

Tekst 15 Beker en boetvaardigheid. Boek III, IV

Toen Luther bij het vertalen van het Evangelie de oproep tot bekering tegenkwam, vertaalde hij dat met 'doet boete'. Bekering is een bekend en veelvoorkomend bijbels begrip. Over de inhoud van het woord 'bekering' is altijd discussie geweest. Moet bekering blijken uit bepaalde boetedoening? Of is het meer een innerlijke vernieuwing? Calvijn gaat in onderstaande tekst in op de beelden die geleerden (sofisten) in die tijd naar voren brachten en verwijt hen dat ze niets begrepen hadden wat bekering inhield.

Bedenk voor het lezen van de tekst wat volgens jou de inhoud van het begrip 'bekering' is. Ga na het lezen van de tekst na of deze overeenkomt met de beschrijving van Calvijn.

III.4.1 De scholastieke leer van de boete

Nu kom ik tot het onderzoek van wat de scholastieke sofisten over de bekering naar voren gebracht hebben. Ik zal deze zaken in zo weinig mogelijk woorden doornemen, want ik ben niet van plan alles na te gaan, om dit boek - dat ik beoog op te zetten als een handboek om onderwijs uit te geven - niet mateloos te laten uitdijen. Zij hebben trouwens aan een zaak die toch niet zeer ingewikkeld is, zoveel boeken besteed dat het niet zo eenvoudig is eruit te komen als je je een beetje verdiept in de troep die zij uitgescheiden hebben.

Om te beginnen laten ze al bij het geven van de definitie duidelijk zien dat zij nooit begrepen hebben wat bekering is. Zij rapen namelijk een paar gezegden uit boeken van oude schrijvers bij elkaar, waarin de werkelijke inhoud van de bekering in het geheel niet tot uitdrukking komt. Zich bekeren zou zijn de eerder bedreven zonden te bewenen en geen dingen te doen die beweend moeten worden. Zo ook dat het een betreuren van verleden kwaad zou zijn en een niet opnieuw bedrijven van dingen die te betreuren zijn. Verder dat het een soort verdrietige wraak-oefening zou zijn, die datgene straft waarvan men verdriet heeft het bedreven te hebben. Ook dat het verdriet in het hart en bitterheid in de ziel zou zijn over het kwaad dat ieder persoonlijk bedreven heeft of waarmee hij ingestemd heeft. Al willen we toegeven dat dit goede uitspraken van de kerkvaders zijn - wat echter door iemand die dat zou willen betwisten, gemakkelijk ontkend zou kunnen worden - ze zijn evenwel niet gedaan met het doel een beschrijving te geven van de bekering, maar alleen om de mensen tot wie het gezegd werd aan te sporen niet weer in dezelfde misdrijven te vervallen waar ze uitgehaald waren. Als men al van dit soort uitspraken definities zou willen maken, zouden er andere met niet minder recht eveneens in die zin opgevat moeten worden. Bijvoorbeeld dit woord van Chrysostomus: De bekering is een medicijn dat de zonde uitdelgt, een geschenk dat uit de hemel gegeven wordt, een wonderbaarlijk vermogen, een genade die de kracht van de wetten te boven gaat.

Daarbij komt nog dat de leer die ze er vervolgens over verbreiden, van een heel wat minder gehalte is dan deze definities. Ze hebben zich namelijk zo vastgebeten in uiterlijke oefeningen dat je uit die talloze boekdelen niets anders kunt halen dan dat de bekering een gestrenge tucht-oefening is, die deels dient om het vlees te temmen en deels om de zonden te kastijden en te straffen. Over de innerlijke vernieuwing van het gemoed, die de ware betering van

het leven met zich meebrengt, heerst een wonderlijk stilzwijgen. Wel is er bij hen veelvuldig sprake van verbrijzeling en verslagenheid van hart; ze kwellen de zielen met veel angstvaligheden en ze dragen heel veel zwaarigheid en zorg aan, maar als het ernaar uitziet dat ze de harten door en door verwond hebben, besprengen ze die licht met hun ceremoniën en maken ze alles wat bitter is weer goed!

Na de bekering aldus scherpzinnig gedefinieerd te hebben, verdelen ze haar in verbrijzeling van het hart, belijdenis met de mond en genoegdoening door de daad, maar deze onderverdeling is niet minder onlogisch dan de definitie die ze gaven, hoewel ze de indruk willen wekken hun leven lang bezig geweest te zijn met het formuleren van sluitredenen. Maar als men hun definitie als uitgangspunt voor een redenering neemt - wat in de logica toch een geldige wijze van argumenteren is - en zegt dat men eerder bedreven zonden kan bewenen en geen dingen doet die te bewenen zijn, dat men diep verdriet kan hebben over het kwaad uit het verleden en geen dingen doet waarover men verdriet zou moeten hebben, dat men kan bestraffen wat men betreurt bedreven te hebben en zo voort, hoewel men dit met de mond niet belijdt, hoe kunnen ze dan die onderverdeling nog handhaven? Als immers iemand die werkelijk berouw heeft, geen belijdenis doet, zou er dus sprake kunnen zijn van bekering zonder belijdenis. En als ze dan antwoorden dat die onderverdeling betrekking heeft op de boetedoening in zoverre die een sacrament is, of verstaan dient te worden in relatie tot het grote geheel van de boetvaardigheid dat niet onder hun definitie valt, hebben ze geen reden om mij te beschuldigen; ze mogen het zichzelf dan aanrekenen dat ze niet zuiverder en helderder definiëren. Ik ben maar een simpel en eenvoudig mens; wanneer ik met anderen over iets discussieer, herleid ik daarom alles tot de definitie, want dat is de spil en het fundament voor heel de discussie. Het zal wel de vrijheid zijn die bij de meesters van het vak behoort, maar laten wij nu die onderdelen achtereenvolgens aan een onderzoek onderwerpen!

Dat ik achteloos en zonder er enige waarde aan te hechten voorbij ga aan de dingen waarmee zij in zulke hoogdravende bewoordingen te koop lopen, als waren het grote verborgenheden, doe ik heel bewust. Het zou mij immers niet veel moeite kosten om alles te ontkrachten wat zij naar eigen inzicht zo scherpzinnig en spitsvondig beredeneren, maar ik zou het bezwaarlijk vinden om de lezers nutteloos met zulke onbenulligheden te vermoeien. Dat zij praten over dingen waarvan ze geen verstand hebben, is in elk geval gemakkelijk af te leiden uit de vragen die ze opwerpen en behandelen en waarin zij zich jammerlijk verstrikken, bijvoorbeeld deze: Is boetedoening over één zonde God welgevallig, als men hardnekkig in andere zonden volhard? Of deze: Gelden straffen die van Godswege opgelegd zijn als genoegdoening? En: Kan de boetedoening voor doodzonden veelvuldig herhaald worden? Daarbij gaan zij er op onbetamelijke en goddeloze wijze vanuit dat er alleen voor vergeeflijke zonden elke dag boete gedaan wordt. Zo martelen zij zich in hun grove dwaling eveneens af met de uitspraak van Hieronymus dat de boetvaardigheid de tweede plank is die we na de schipbreuk hebben. Daarmee laten zij zien dat ze nooit uit hun stompzinnige verdwazing ontwaakt zijn om zelfs maar tot een vaag besef te komen van een duizendste deel van hun fouten.

Vragen:

1. Welke beelden hebben de sofisten bij het begrip bekering? Welke reactie roept hun omschrijving bij ons op?
2. Calvijn legt meer de nadruk op de innerlijke vernieuwing van ons gemoed als belangrijk kenmerk van de bekering. Wat roept dit accent op innerlijk vernieuwing bij ons op?
3. Het begrip 'boete doen' komt in de tekst meerdere keren naar voren. Wat kan een leerkracht in de praktijk van het christelijk onderwijs met dit begrip doen?
4. De tekst legt er de nadruk op dat zonder boetedoening geen vergeving mogelijk is. Wat kunnen we daarvan leren in de pedagogische omgang met leerlingen?
5. Is boetedoening iets wat in het openbaar moet gebeuren of is dat een innerlijk proces in de gelovigen? Zijn daar voorbeelden bij te bedenken?